

Vesilintukeitaita peltojen reunoille ja ojien varteen

Vesien suojelua palvelevia kosteikkoja on tehty sadoittain riistanhoidon ja luonnon monimuotoisuuden lisäämiseksi ympäristötuella ja ilman ympäristötukea. Tässä artikkelissa on esimerkinomaisena kerrottu kahdesta kohteesta Uudeltamaalta. Toisessa ei ole saatu mitään maatalouden tukea ja toinen on vuorostaan LUMO-kohde. Näistä saatuja kokemuksia voidaan käyttää uuden tukikauden monivaikutteisten kosteikkojen suunnittelussa.

▲ Ilkka Sten hankki omistukseensa entisen tiilitehtaan 1,5 hehtaarin savenottoalueen Tuusulan Huikosta läheltä Jokelaa vuosituhanen vaihteessa. Alueella on kaksi erillistä lampea, joiden yhteinen ala on vajaa hehtaari. Entinen savenottoalue on laajahkon peltoalueen reunassa. Mikäli vain valuma-alue on riittävä, kohde olisi tällä hetkellä periaatteessa kunnostettavissa nykyisen ”kosteikkoympäristötuen” kautta. Huikon savenottokuoppien veden korkeus vaihtelee kesien ja pohjaveden korkeuden mukaan. Syyskuun seitsemäntenä, kuvausaikana, vesi oli normaalia alempana suhteellisen sateisista säistä huolimatta, toisessa lammessa vajaa puoli metriä ja toisessa hieman ylempänä.

Savenottoalueesta monipuolinen lintuvesi

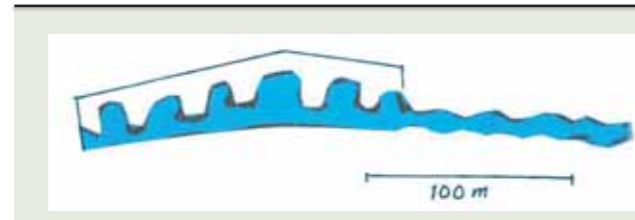
Ilkka Stenin tarkoituksena oli saada hankkimastaan alueesta mielenkiintoinen kahlaaja- ja vesilintukohde sopivia kunnostustoimenpiteitä

käyttäen. Alueella on maakannaksen erottamat kaksi savikuoppaa. Kunnostushanke suunniteltiin toteutettavan vaiheittain, pitkällä aikajaksolla. Tällöin olisi mahdollista arvioida kunkin osasuorituksen merkitys vesilinnuille ja kahlaajille ja arvioida lisätyön tarve kummassakin kuopassa. Kunnostusprojektissa paikallisen Lintin metsätysseuran talkootyö on ollut merkittävää.

Eri vesilintulajit ja kahlaajat saattavat elinympäristövaatimuksissaan aiheuttaa ristiriitatilanteita savenottoalueiden kunnostusta mietittäessä. Kun tavi vaatii etenkin poikasaikana melko sulkeutunutta ja suojaista elinympäristöä savenottoalueelta, telkkä vaatii suurempaa aukeutta ja yleensäkin vesilinnut mahdollisimman suurta näkyvyyttä vesialueelta ympäristöönsä.

Metsiköstä kauempana olevan, suuremman kuopan pahasti umpeenkasvanutta osaa päätettiin kunnostaa kaivamalla uutta avovettä ja kasaamalla keinosaari lammen keskelle. Samalla sorsille saatiin lisää syvyydeltään vaihtelevaa elintilaa. Rantatörmän kaltevuutta loivennettiin. Näin

Pohjan muotoilu lisää veden virtausaikaa lammessa ja auttaa liuenneen typen ja fosforin poistumista.

Nummenpään lamparen pohjan muotoilu. Sinisellä on merkitty kuivanakin kesäkautena veden alla olevat, vesilintujen käyttöön tarkoitetut kaivualueet.

Nummenpään mullanottoalue on peltojen keskellä olevan lampen sinisorsien suosiossa varsinkin tulva-aikoina.

saatiin luoduksi kahlaajalle lietteisiä rantakohtia. Voimakkaasti pensoittunut ja metsittyneet reunus kuopan ja pellon välistä raivattiin niin, että sinne tänne jätettiin vain muutama maisemapuuryhmä maisemaa elävöittämään. Myös kuoppien välinen pensaikko ja puusto raivattiin. Savenottoa varten useaan kohtaan kasattu ruokamulta tasattiin.

Metsikön puoleinen, pohjoisempi savenotto-kuoppa jätettiin suurelta osin ”luonnontilaiseksi” puolusukeltajien poikueympäristöksi eli vesialue on melko umpeutunut ja osin pensoittunut. Metsikönpuoleisella kuopan reunoilla kasvaa edelleen pensaikkoa ja puita, mutta kuopan pelton puolelta pensaikkoa on raivattu pois. Myöhemmät kunnostustoimet määritetään umpeenkasvun ja rannan sulkeutumisen edistymisen perusteella.

Pönttöjä telkille, alustoja lokeille

Telkkien viihtyvyyttä on lisätty pönttöyksellä. Vuosittain alueella pesii 2-3 telkkäparia. Erityisesti aukottamalla kunnostettu eteläisempi kuoppa on ollut telkkien mieleen. Ilkka Sten on menestyksellisesti kokeillut lokkien pesimistä paalun päähän lyödyn poikittaisen pesimätason avulla. Alueella vuosittain asustava kalalokkipari otti yhden tason heti käyttöönsä.

Alueella havaittu linnusto on ollut monipuolinen. Vuoden 2006 suurin sulkasatoaikainen päivittäinen sinisorsamäärä oli noin 400 lintua, joista valtaosa oli uroksia. Samaan aikaan alueella oli myös puolisonsataa tavia. Alueella on tänä vuonna ollut joutsenpari, mutta se ei pesinyt. Harmaahaikara on tuttu vieras savenottoalueella. Yleisimmät puolusukeltajat, sinisorsa ja tavi esiintyvät melkoisina parvina muuttoaikoina. Myös kahlaajalajisto on monipuolinen.

Naapurina oleva viljelijä on osallistunut hankkeeseen jättämällä vapaaehtoisesti savenottoalueen ohrapellon reunan puimatta, jolloin sorsille on syntynyt hyvä ruokailupaikka lammen rannalle.

Lähipelot riistapelloiksi

Savenottokuoppien reunan läheiset pelot halutaan riistapelloiksi, jolloin vesilintujen viihtymisen lisääntymistä ja samalla varmistettaisiin rantojen pysyminen aukeana. Toisaalta alueen ympäristö alkaa nopeasti muuttua kunnostustoimenpiteiden jälkeen. Eteläisellä kuopalla vesikasvit valtaavat vähitellen kaivetut avovesialueet. Kahlaaja lietteiksi tarkoitetut liejuranat kasvittuvat. Pajut ikään kuin saavat vesomisesta lisää vauhtia kasvuunsa. Samalla näkyvyys ympäristöön heikkenee. Rannat alkavatkin kohta vaatia uudelleenraivausta.

Tavoitteena on, että kosteikko jatkossakin toimisi ympärillä olevilta pelloilta tulevan typen ja fosforin talteen ottajana, kun linnut syövät kasveja ja pieneläimiä, pensaikkoja raivataan ja umpeutunutta vesialuetta aukotetaan. Siksi olisikin mielenkiintoista selvittää, soveltuuko tällainen kohde maatalouden ympäristötuen piiriin.

Valtaojan kastelulampi on samalla monimuotoisuuskohteeksi

Hannu Rinnekari on omin voimin kaivanut Nurmijärven Nummenpään mullan ottamista ja erikoiskasvien kastelua varten 0,6 hehtaaria laajuisen lammen, josta on kehitymässä monipuolinen lintukosteikko. Lammen teko liittyi tilan LUMO-hankkeeseen. Sopimus alkoi vuonna 2005 ja kestää kymmenen vuotta.

Nummenpään vesilintuprojektin tuloksellisuus varmistetaan pienpetopyynnillä.

Työt aloitettiin vuoden 2005 syksyllä ja saatiin tehdyksi loppuun suunnitelman mukaisesti talven 2006-7 aikana. Havaittiin, että suuren peltoaukean läpi kulkevan valtaojan varteen rakennettu lampi veti heti runsaasti sinisoria. Varsinkin muuttosorsia on syksyn mittaan alueella havaittu runsaasti, joukossa myös taveja ja haapanoita.

Pääasiallinen tarve lammen rakentamiseksi oli tulva-alttiin ja multaisen peltolohkon mullan käyttäminen ylempänä olevan pellon multavuuden lisäämiseksi. Projekti aloitettiin mullan kaivamisella ja poissiirtämisellä. Tila hoiti kaivuun omalla traktorikaivurilla eli ”mehumajalla” ja mullan siirron traktorilla ja peräkärillä. Kaivuukohteesta hieman edempänä ja ylempänä oleva saviperäinen erikoisviljelmäalue edellytti savisen maan laadun parantamisesta. Multaa ajettiin kaikkiaan 4000-5000 kuutiota keskimäärin 10 senttimetriä korkeaksi kasvupohjaksi savisen maan päälle. Tämän jälkeen se sekoitettiin alla olevan vanhan peltopohjan kanssa. Keskimäärin multaa ajettiin päivässä 30 kuormaa. Tulevan lammen alueelta mullan alla olevaa savea kuorittiin 2000 kuutio-

Huikon savenottoalue on laajahkon peltoaukean reunassa, jonne sorsat uskaltava laskeutua vapaan näkyvyyden vuoksi.

ta, jolla nostettiin ympärillä olevan tulva-alttiin pellon korkeutta. Savella täytettiin myös pellon reunassa olevia vanhoja savikuoppia.

Sormimainen pohjan muotoilu

Lammen rakennetta mietittäessä vastaan tuli kysymys: miten lammen jälkihoito hoidettaisiin siinä vaiheessa kun puoli metriä syvät lampareet ovat kasvamassa umpeen ja mataloituneet liettymisen ja vedessä kelluvien kasvinosien vuoksi. Ratkaisuksi löydettiin sormimaiset traktorilla kuljettavat kulkukäytävät rannasta kohti lammen keskiosaa. Sekä sormien, että niiden välissä olevien lampareiden leveys on kaksi kaivurin työskentelyleveyttä. Sormien välit kaivettiin puolimetriä syviksi lampareiksi. Aikanaan umpeutuneen kasvillisuuden ja pohjaan kasaantuneen lietteen poistamiseksi tarvitsee talvikautena, maan kantaessa peräkaivurin, ajaa lammelle kepillä merkittyjä sormimaisia kulku-uria pitkin ja kerätä haluttu massa pois kaivurin avulla ”sormien välistä”.

Pohjan muotoilu lisää veden virtausaikaa lammessa ja auttaa liuenneen typen ja fosforin poistumista. Umpeenkasvaneen kasvillisuuden ja pohjaan painuneen lietteen poistolla saadaan vuorostaan vähennettyä vedestä liettyneeseen kiintoainekseen ja kasvillisuuteen sitoutunut typi ja fosfori.

Lammen jälkeen jatkuva valtaojan suora reuna muotoiltiin mutkittelevaksi samalla kun ojan kohtaa levennettiin. Sekä lammen että ojan reunaluiskien kaltevuudeksi muotoiltiin 1:5.

Vedenpinnan vaihtelu lisää monimuotoisuutta

Valtaojan normaalin vedenkorkeuden aikana lampi on maan ja veden mosaiikkimainen kuvio, jossa lampareissa vettä on noin puolisen metriä ja kulku-urat poikittaisina mättäinä juuri ja juuri vedenpinnan yläpuolella. Syyskuun 7. päivänä, kuvanottovaiheessa, sadekaus oli nostanut veden normaalista noin 25 cm korkeammaksi ja koko lampi näytti yhtenäiseltä. Syyskuun loppupuolella vesi oli noussut edelleen sateiden myötä vajaalla metrillä ja lampi oli muuttunut yli 2 hehtaaria suuriseksi pikkujärveksi veden tulviessa sänkipelloille vastavirtaan Lepsämäjoesta. Sopivan peltojen keskellä olevan sijainnin ja kastelutarpeen jälkeen aloitetun viljaruokinnan vuoksi lampi on muodostunut hyväksi sorsastuskohteeksi ja syyskuun lopun tulvajärvestä paikalla oleivien sorsien päivittäinen määrä on ylittänyt sadan.

Pentti Vikberg

Huikon savenottoalueen eteläisemmästä kuopasta on kunnostuksen jälkeen kehittynyt kahlaajille ja vesilinnuille mieluisa ympäristö, jonka vetovoimaa on lisänyt pönttöyksellä ja lokkien pesimäalustoilla.